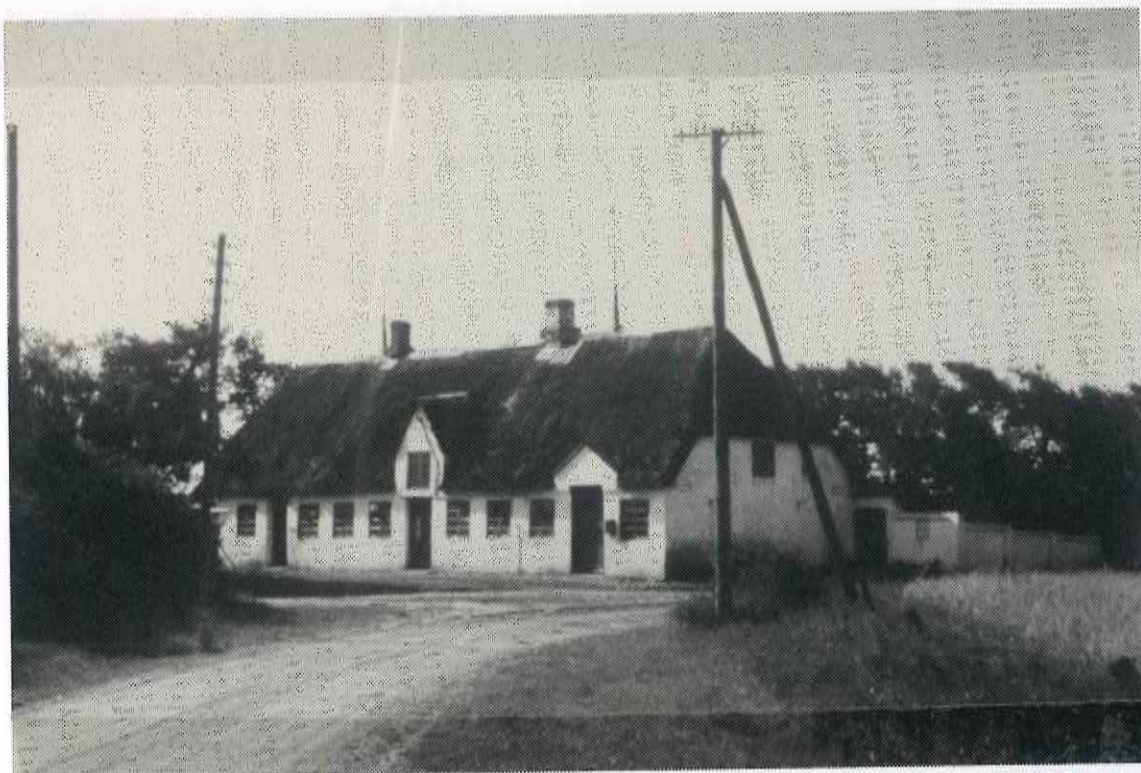

Havervad Skole

af Lærer Lars Jensen Studsgaards optegnelser

*Havervad Skole, 1959, set fra nord
(Foto: Carlo Studsgaard)*

FORORD

Lars Jensen Studsgaard Larsen blev født i Assing Sogn i Midtjylland den 24. november 1890. Han døde 87 år gammel den 28. marts 1978 og blev begravet på Brøns Kirkegård. På hans gravsten står der: "Lærer i Havervad 1920-48". Og lærer i Havervad var han i næsten 1/3 af sit liv.

Han var også min bedstefar, og efter hans og min bedstemors Mette Maries død med få måneders mellemrum i 1978, blev alle hans optegnelser, breve, slægtsforskningsmateriale m.v. afleveret til min far, Anders Christian Studsgård, som var den ældste i en søskendeflok på 4 drenge og 3 piger. Efter min fars død i sommeren 1993 er min bedstefars "efterladenskaber" nu havnet hos mig.

Blandt bedstefars sager har jeg bl.a. fundet nogle tætskrevne stilehæfter, hvor han på en ligefrem, levende og ofte humoristisk måde beretter om oplevelser og indtryk fra lærertiden i Havervad. Da han var meget historisk interesseret, har han også i ét af stilehæfterne beskrevet Havervad Skoles historie ved hjælp af gamle kronikker, kirkebøger m.v.

Første del af efterfølgende skrift, "Minder om den danske Skoles Tilblivelse i Havervad og iagttagelser i de følgende 25 År", er ikke dateret, men det fremgår af teksten, at det må være skrevet i efteråret 1946. Anden del, "Havervad Skole gennem 125 År", er dateret den 22. oktober 1948. For læsbarhedens skyld har jeg tilladt mig at sætte nogle flere punktummer, end bedstefar har gjort, lige som jeg har indsat nogle overskrifter. Bilaget indeholdende en oversigt over lærere ved Havervad Skole 1823 - 1948 har jeg også selv lavet ud fra skriftets anden del. Dele af indholdet har jeg tidligere set på tryk, dog i en noget anden formulering, men størstedelen har, så vidt jeg ved, aldrig været offentliggjort.

Jeg har fundet det værd at fremstille dette skrift af flere grunde: Dels er der tale om en del af min families historie, som er værd at bevare for min egen generation og vores efterkommere. Dels har Havervad Skole en stor betydning for mig selv rent personligt - Fra 1968 og flere år frem er stort set alle skoleferier tilbragt dér, og som "ung knægt" har jeg haft fast bopæl i Skolen igennem 4 år. Sidst men ikke mindst flyttede mine forældre ind i min fars fødehjem ved hans pensionering i 1986, og min far boede der indtil sin død.

Her i foråret 1994 sælges Havervad Skole "ud af familien" i forbindelse med skiftet efter min far. Hermed sættes punktum for et langt kapitel om Havervad Skole.

Dette skrift er ikke et videnskabeligt, historisk værk, men da bedstefar er en rigtig god historiefortæller, synes jeg, at indholdet giver os et ganske godt billede af en tid, der ikke er mere. Det er mit håb, at rigtig mange både i familien og blandt de "lokale" vil få glæde og udbytte af bedstefars fortællinger.

Sluttelig skal det nævnes, at skriftet er fremstillet i et meget beskedent første oplag. Såfremt interessen er større, end oplaget rækker til, modtager jeg gerne henvendelser herom og vil så senere fremstille et nyt oplag.

Haderslev, den 15. april 1994

Arne Studsgård

Adresse og tlf.: Nederbyvænget 63, 6100 Haderslev, tlf. 74 53 31 65

Minder om den danske Skoles Tilblivelse i Havervad 1920 og Iagttagelser i de følgende 25 År

Det er med glæde, jeg ser tilbage på de svundne 25 år, og især står genforeningsåret 1920 som en dejlig klar stjerne, der lyser op på erindringens himmel.

I vinteren 1919–20 var jeg vinterlærer i Houvig Skole ved Holmsland. Efter en forunderlig rig arbejds vinter med de kvikke børn, skulle jeg til at se mig om efter arbejde for sommeren. Houvig Vinterskole havde jeg tilsagn om for den følgende vinter.

Vikarplads i Sønderjylland

En dag i marts måned gik jeg over de våde enge til min nabolærer på Stadilø for at se lærernes medlemsblad, "Folkeskolen", – jeg var ikke selv abonnent den gang. I annoncerne så jeg, at Skoleforeningens formand i Sønderjylland, Jepsen Christensen, averterede om, at de lærere, der kunne tænke sig at søge vikarpladser i Sønderjylland, kunne henvende sig til ham.

Straks jeg kom hjem til min lille skole, skrev jeg til Hr. Jepsen Christensen og meddelte ham i en kortfattet skrivelse, at jeg havde vinterlærereksamen fra Staby Vinterlærerseminarium og 2 år på seminarium, men at jeg af helbreds-hensyn måtte afbryde min uddannelse her. I praktisk skolegerning havde jeg 4 år ved Tiphede Skole ved Vildbjerg og 1 år ved Houvig Skole, i alt 5 år. Min alder var 29 år.

Jeg regnede imidlertid slet ikke med, at jeg kunne komme i betragtning ved besættelsen af vikarpladser i Sønderjylland, da jeg anså min uddannelse for at være for ringe. I stedet for indrettede jeg mig på at blive på Klitten og holde "sommerskole" én dag om ugen og ellers prøve på at tjene noget ved at dyrke grøntsager, som jeg ville forsøge at sælge til badegæsterne i badetiden. I maj måned fik jeg ekstra fortjeneste ved at passe tækkemanden op på en ny gård på Holmsland, og jeg boede i den tid hos lærer Terkildsen i Sønderby.

Den første skoledag jeg havde i Houvig efter pinse, modtog jeg et brev med en mængde tyske frimærker på. Jeg husker tydeligt min overraskelse ved at modtage et brev fra Tyskland, – det faldt mig slet ikke ind, at det kunne være svar på mit brev til Jepsen Christensen, hvad det imidlertid var. Med få ord bad han mig søge den ledige vikarplads i Havervad ved Brøns og gav mig gårdejer Nicolai Nielsens adresse, – han var da kommuneformand.

*Den unge Lars Jensen Studsgaard
Larsen fotograferet i en alder af
formentlig 25 år.*

Med ham satte jeg mig da i forbindelse og beregnede min løn efter den måneds-løn, jeg havde fået som vinterlærer, 300 kr. Dette syntes kommunerådet dog var "lovlig stramt", men man bad mig rejse derned, så kunne vi forhandle om det. Endvidere skrev Nicolai Nielsen, at han kunne forstå, at jeg hørte til de kristnes lille flok; skønt han havde ret, forbavsede dette mig noget, da jeg med overlæg havde ladet være med at skrive noget om mit personlige gudsforhold.

Mit indtog i Sønderjylland

Jeg gav da grøntsagerne en "god dag", og gjorde mig straks rede. Den 16. juni cyklede jeg til Varde, hvorfra jeg tog med toget til Vedsted. På banegården lod man mig vide, at hvis jeg ventede til næste dag, kunne jeg køre igennem til Brøns. Men det kunne jeg ikke, og det behøvedes heller ikke, da jeg tog cyklen med som rejsegods, så jeg kunne cykle de ca. 11 km fra Vedsted til Havervad.

Omkring kl. 7 var jeg i Hviding, som den tyske station den gang hed, og her var jeg belavet på at forevise det pasvisum, som jeg med stor ulejlighed og nogen bekostning havde anskaffet mig. Straks da jeg så det tyske skilt med sit "Ausgang Verboten", blev min nationale følelse vågen, og med trodsigt sind gik jeg gennem den forbudte udgang ud på den tyske perron, hvor der stod to tyske funktionærer. Men de vendte ryggen til og lod som om, de ikke så mig, hvorfor jeg beholdt passet i lommen og gik stiv forbi dem. Længere fremme stødte de tyske farver, som jeg for første gang rigtig så, mit nyvakte danske hjerte, så det var med en vis harme, jeg holdt mit indtog i Sønderjylland.

Henved kl. 8 kom jeg forbi skolen her, men det faldt mig ikke ind med en tanke, at det kunne være Havervad Skole, skønt jeg kunne se, at huset var ubeboet. Måske det kom deraf, at på gavlen, der vendte ud mod vejen, var der opslået et skilt, hvorpå der stod:

Gemeinde Haverwatt
Kreis Hadersleben

Det stødte igen mit øje, at et hus i dansk land skulle bære en indskrift på tysk sprog.

Jeg gik derfor videre, men inde i skolehaven havde kommunerådets medlemmer møde, da man ventede mig ved den tid, og da man så mig, blev jeg kaldt ind og præsenteret for kommunerådet, og jeg blev vist rundt i skolen og lejligheden. Skolen så ud til at være ret gammel, men godt vedligeholdt, og med de tomme værelser fik jeg indtryk af, at den var rummelig.

Da det var en dejlig mild sommeraften, holdt vi møde i den lille have, og det blev bestemt, at jeg skulle have 225 kr. om måneden + middagsmaden, som jeg skulle have på de forskellige gårde i distriktet, og så skulle jeg holde skole i sommerferien på nær 8 dage.

Annuleret

Pashaverens Underskrift.

Politimesteren

i Ringkøbing m. v.

Signalement:

Fødselsdato og Aar 24/11 1890.
Fødested Kolding Løn.
Sprog dansk, bysk.
Vækst 177 cm.
Bygning kraftig
Haar mørkeblond
Øjne blå
Særkende ingen

anmoder alle og enhver om uhindret at lade passere med sin
Bagage dansk Undersaat Lorez Lars Jensen
Skudsgaard Larsen af Holten.
Laut,

som agter at rejse herfra til Sønderjylland

og om fornødent yde ham Hjælp og Beskyttelse.

Det bevidnes herved, at Indehaveren af Passet er identisk med den Person, som Fotografiet forestiller, og egenhændig har underskrevet Passet under Fotografiet.

Gebør 1 Krone.
En Krone.

Den 5/6 1920.

Vilh. Rasmussen

Gyldigt i 12 Maaneder

Vend

Ovenfor ses det pasvisum, som LJS med "stor ulejlighed og nogen bekostning" havde anskaffet sig inden afrejsen til Sønderjylland. I passets nederste venstre hjørne ses det, at "bekostningen" var én krone.

Nicolai Nielsen tog ud med mig dagen efter og præsenterede mig for sognets præst, Pastor Brossmann, – han forekom mig noget bister med en påtagen mildhed. Da vi siden fulgtes ad til Skærbæk for at købe danske skolebøger hos boghandleren, fik jeg at vide, at præsten var utilfreds med, at man havde antaget en lærer uden samråd med ham.

På vejen uden for Skærbæk kom vi over den sikringslinie, tyskerne havde oprettet under krigen, og her så jeg for første gang skyttegrave og pigtrådspærringer. Dette gjorde et dybt indtryk på mig, især da Nicolai Nielsen fortalte mig, at tyskerne havde haft opstillet en langtrækkende kanon, hvormed man kunne beskyde Esbjerg i tilfælde af, at englænderne skulle gøre landgang der.

Min første skoledag

Dagen efter, den 18. juni kl. 7, begyndte jeg i skolen her i Havervad. Familien Nielsen var sikkert lige så spændte som mig i den anledning. Børnene (3 i alderen 6–8 år) trippede af utålmodighed og forventning og kunne næsten ikke vente, til jeg havde fået morgenmad. Fra denne morgen står to minder levende for min erindring. Fru Nielsen havde rigeligt med rugbrød, men kun et par små snitter sigtebrød samt hjemmekærnet smør på bordet for mig alene, og hun bad mig venligt forsyne mig. Da jeg befandt mig som hjemme i det gæstfrie hjem, tog jeg for mig af retterne (som en ung, kraftig mand kan). Rugbrødet slog godt til, men da fru Nielsen så sigtebrødet forsvinde, kunne hun ikke tilbageholde et lille udbrud: "Det var hele vores ration af sigtebrød for i dag!". Jeg glemmer aldrig min forlegenhed i den anledning og huskede, hvad jeg havde hørt om vareknaphed.

Inden jeg skulle gå om i skolen, fik vi besøg af en meget snaksom mand, som gerne ville hilse på den nye lærer. Han begyndte straks at snakke om børneopdragelse og sagde bl.a. om forholdet mellem skolen og hjemmet: "Har de fået en gang klø i skolen, skal de have to gange hjemme". Denne udtalelse forekom mig noget mærkelig, og jeg faldt da på at spørge ham, om han havde børn hjemme. Herpå blev han mig fuldkommen svar skyldig, og jeg syntes at kunne mærke, at han blev noget flov. Nicolai Nielsen, som havde været vidne til vor samtale, fortalte mig bagefter, at han (Nicolai Nielsen) havde haft ondt ved at holde sig alvorlig, for manden var ugift. Endnu 25 år efter morer Nicolai Nielsen sig meget over denne lille episode.

Nicolai Nielsen og hustru fulgte med mig om i skolen, hvor der var mødt 19 børn i alderen 6–15 år. Jeg husker endnu den følelse af åndelig uformåenhed jeg kom med, for jeg anede ikke, hvorledes jeg skulle undervise en sådan klasse.

Alle børnene tog imod mig med forventning. Vi sang salmen, "Du Herre Krist", og begyndte så at tale sammen. Det blev ikke til ret meget mere den første dag.

Undervisningen i den første tid

Jeg kunne ikke tænke mig at undervise sådan et hold sammen, hvorfor jeg delte det i to, således at de største fra 10–15 år gik i skole hver formiddag fra 7–12, og de yngste fra 6–9 år gik i skole hver eftermiddag fra 1–4. Nicolai Nielsen, der ytrede sine betænkeligheder angående denne ordning, lod mig forstå, at børnene "alle dage" havde været vant til at gå sammen i én klasse hver dag, og de tyske lærere kunne undervise op til 80 børn i én klasse. Jeg påstod, at jeg kunne lære

børnene mere ved min ordning, og jeg fik lov til at fortsætte. Jeg havde jo også mange flere timer, end jeg behøvede. En stor fordel havde jeg ved min klassedeling, – jeg lærte ret hurtigt børnene rigtig at kende, kom i kontakt med dem og fik dem "sat i gang".

Tre store drenge havde gået i privat skole i Brøns om vinteren, så de var lette at sætte i arbejde, men de andre store børn fra 10–13 år var meget tunge at have med at gøre. De havde jo heller ikke gået i skole i et helt år, og undervisningen under krigen var efter sigende meget mangelfuld, og så var den jo foregået på tysk. Nu skulle de næsten begynde forfra, men vi sled i det, så godt vi kunne, og resultatet blev helt godt. Yngste klasse gik det lettere med.

Jeg rejste ud i min lille ferie, mens skolens vægge blev kalket og gulvet fernet. Inden skolen begyndte igen, fandt jeg et par pæne tyske anskuelsesbilleder og hængte dem op som dekoration. Dagen efter morede det mig meget, at rengøringskonen udtalte: "Nu kan man da se, at skolen er blevet dansk!".

Jeg tror nok, at undervisningen gik med liv og lyst i det store og hele, men jeg var gået ind på at undervise i sommerferien på nær 8 dage. Det var en drøj måned at komme over, især om eftermiddagen.

Det var måske under indflydelse af disse forhold, at jeg besluttede at flytte tilbage til Houvig Vinterskole, hvor jeg havde befundet mig så godt. Jeg skrev til skolekommissionen, at jeg gerne ville have pladsen til vinteren. Jeg stak brevet i lommen og tog det med til Ribe, hvor jeg skulle tage imod en ven og kollega. Imidlertid glemte jeg at få det lagt i postkassen og kom først i tanke om det, da vi fulgtes ad syd på. Jeg fortalte ham da om min beslutning, og som den fornuftige mand han var, rådede han mig til at lade være med at sende dette brev og i stedet søge embedet her og så lægge sagen i Guds hånd. Jeg har endnu dette brev gemt.

Beboerne lærte jeg også ret hurtigt at kende, da jeg skulle have middagsmaden hos bønderne (ikke husmændene). Nogle steder spiste jeg sammen med familien, andre steder blev der dækket bord til mig inde i den pæne stue, hvor jeg spiste i fornem ensomhed, hvilket jeg ikke holdt af. Et sted spiste de "små pandekager" (æbleskiver) to gange i en uge, og konen forklarede mig, at det gjorde de "ålti'ens".

Så oplevede jeg jo genforeningen den 9. juli 1920 og følte noget af den svulmende lykke, som kun de "indfødte" kunne føle fuldt ud. Den 10. juli var jeg med børnene i Skærbæk for at se Kongen køre igennem. Det var lykkelige og dejlige dage.

Jeg husker fra gudstjenesten i Brøns Kirke, hvor pastor N. A. Jensen, Bovrup, talte over den 126. Salme (Hjemkomsten fra Babel), og han udtalte profetisk, at lige som jøderne kom hjem i afdelinger, sådan ville sønderjyderne komme hjem til Danmark. I dag ser det ud, som om profetien kan gå i opfyldelse i en over-skuelig fremtid (Sydslesvig).

Da vinterskolen begyndte, slog jeg atter "klasserne" sammen til én. Jeg havde da så megen oversigt over situationen, at jeg turde vove at undervise en énklasset skole som mine forgængere igennem ca. 200 år. I det lange løb følte jeg mig også temmelig bundet af de mange timers undervisning, og den gamle ordning gav jo onsdag og lørdag eftermiddag fri, hvilket jeg indså var godt, ikke alene for læreren, men også for børnene. Forældrene ønskede også gerne denne ordning uden dog direkte at forlange af mig at indføre den.

Fra 1. oktober 1920 blev jeg efter ansøgning konstitueret ved skolen, og hermed bortfaldt kommunerådets bestemmelser om lønning, og jeg følte fra da af ansvaret lagt direkte på mig selv.

Aftenskole

Vinteren 1920-21 blev en lykkelig arbejdstid, både i skolen og aftenskolen. Det viste sig nemlig, at der var stor trang blandt de unge til at lære dansk, og over 20 piger og karle fulgte troligt aftenskolen to gange om ugen. – Problemet var atter: Hvorledes skulle jeg gribe danskundervisningen an, da de fleste intet kendskab havde til deres skriftlige modersmål. Jeg var så lykkelig, at jeg fik fat i et dansk-hæfte, hvori eleverne kunne begynde med at afskrive en enkel sætning, der stod trykt på øverste linie. Senere blev sætningerne formet som lette udfyldningsopgaver. Jeg tror nok, de unge havde god udbytte af disse øvelser.

I de forløbne 25 år har jeg holdt aftenskole for distriktets karle og piger i 5 vintre, de fire sidste med husflid som fag. Men den første og til dels også den anden vinter står i særlig festglans i min erindring, skønt fagene kun var dansk og regning, og skønt undervisningsmåden var meget primitiv.

Sang i skolen

I børneskolen er undervisningen gået sin jævne gang. En årlig tilbagevendende begivenhed er "eksamen" i marts måned. Den har hvert år været imødeset med spænding, både af børn og lærer. Dertil tror jeg nok, har skolekommissionen bidraget til ved en ret højtidelig optræden og ved karaktergivning. Fra først af stillede jeg mig villig til, at skolekommissionen gav børnene en fristil og lod den vælge opgaver af det opgivne læste pensum. Kun regneopgaver valgte jeg selv, ligeledes sange.

LJS sammen med en skoleklasse ved Havervad Skole. Fotoet er fra ca. 1928. På fotoet ses bl.a. tre af Nicolai Nielsens børn: Hans Winther Nielsen (bageste række, nr. 2 fra højre) samt Ludvig og Karl ("lille Karl") Nielsen (bageste og mellemste række, yderst til venstre).

Fra gammel tid har børnene her i skolen haft ord for ikke at kunne synge, hvilket sikkert er rigtigt nok, da få af forældrene kan synge, og det vil jo præge børnene. I den første skolekommission var der imidlertid et medlem, som havde øre for sang. Dette medlem kom ved en uheldig udtalelse i 1923 til at hæmme sangen her i skolen for mange år. Dette gik således til:

For at børnene kunne få kærlighed og interesse for sang samt tiltro til sig selv, lod jeg dem synge lette, muntre melodier. Det år havde jeg i skolen en dreng, der havde en god sangstemme, som han brugte med liv og lyst. Han trak de andre, "Brummerne", med sig, så det lød noget i retning af flerstemmig sang. Men jeg lod dem synge af ovennævnte grunde og glædede mig over, at de havde fået lukket munden op.

Jeg kan huske, at børnene den vinter var særlig glade for "Jeg vil sjunge om en helt". Da vi på eksamensdagen havde sunget et par almindelige fædrelandssange, gav jeg børnene lov til selv at vælge en sang. Omgående foreslog de nævnte sang, og jeg lod dem synge helt selv, og børnene var vældig stolte. Men da de havde sunget det sidste vers, udbrød det "musikalske" medlem: "Lad wos få en anden jen, for det her var ett kjøn o hør' o". Der var næsten ingen af børnene, der kunne synge mere, og det varede som sagt mange år, inden skolen forvandt dette "slag". (For tiden synger de helt godt).

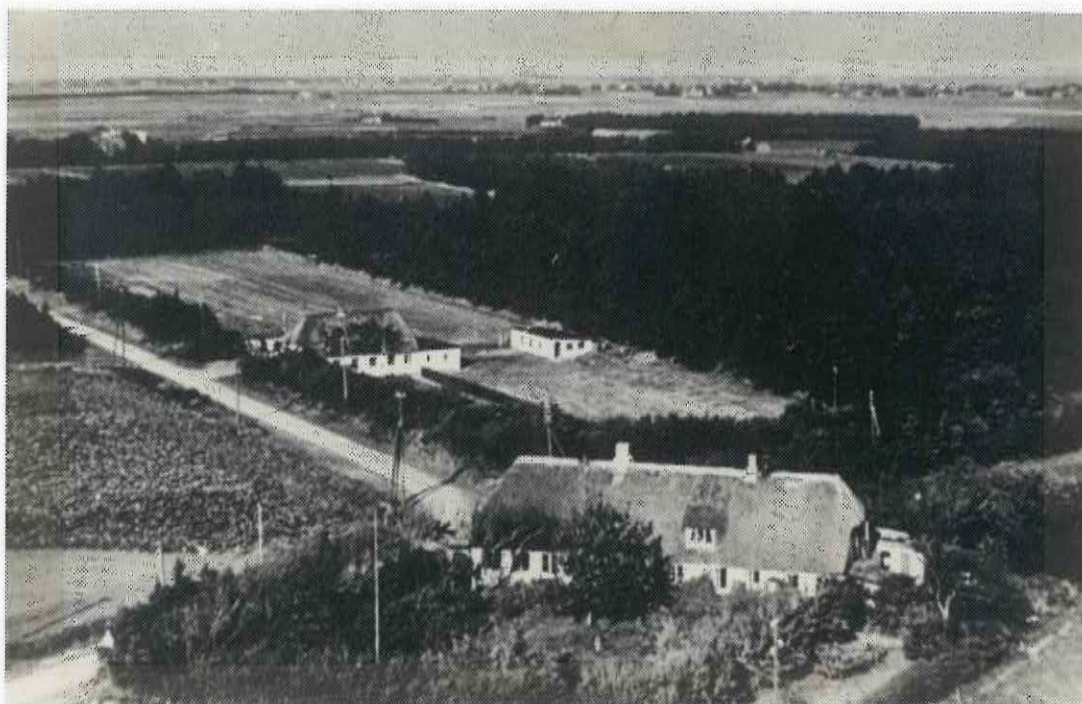
Efter at børnene var gået, satte jeg manden i rette for hans ubetænksomhed. Dette må imidlertid være faldet den ærede skolekommission for brystet, for efter at den havde givet de traditionelle karakterer, skrev den nedenunder: "Skolekommissionen var godt tilfreds, kun ønsker den lidt mere ro over undervisningen". Ellers udviser eksamensprotokollen for de 25 år, at den var godt tilfreds uden eftersætninger af nogen slags.

Forholdet til forældre og børn

Børnenes forældre er jeg i det store og hele kommet godt ud af det med, kun på et par undtagelser nær, hvilket jeg i sandhedens interesse vil nævne:

Som stemmetallene fra afstemningen udviser, afgaves kun danske stemmer, men det viste sig, at et par unge forældre var noget tysk orienterede og lidt vanskelige at tilfredsstille. Deres børn havde noget tungt ved at lære at skrive uden derfor at være småt begavede, – tværtimod. – En af deres drenge havde et hidsigt sind og kom derfor let i klammeri. En dag blev jeg vidne til, at drengen gav en kammerat en lussing. Jeg gik straks hen til drengene, der stod i en klynge på legepladsen, og spurgte, hvad der var i vejen. Ham, der havde fået lussingen, stod og græd og holdt sig for øret. Drengen, der havde slået, kom dristigt hen imod mig og sagde: "Det har mor såd' æ mott!". Omgående gav jeg ham en på kinden, idet jeg sagde: "Det skal jeg nok bestemme her!". Herover blev drengen rasende og løb hjem.

Om eftermiddagen efter skoletid kom faderen, der var meget vred. Hvordan ordene faldt, har jeg glemt, men jeg kan huske, at jeg en gang for ubevidst at give mine ord eftertryk slog et let slag i pulten, hvis låg lå noget løst, så lyden fordobledes mange gange. Efter dette forsvandt manden ud ad døren, og vi talte ikke siden om denne sag.

Luftfoto af Havervad Skole set fra syd. Fotoet stammer fra efter 1937, idet tagværelset mod syd er bygget til i dette år.

Et par andre forældre, hvis danske sindelag ingen tvivler på, havde nogle lidt vanskelige drenge, især den ældste og den fjerde. Ad omveje fik jeg at vide, at de fik en meget streng opdragelse, og "Mester Erik" blev brugt tit og eftertrykkeligt. En dag fik nr. 4, E., et par rap af riset, fordi han var trodsig. Herover blev han og en ældre broder meget fornærmede. Afstraffelsen gik for sig på den måde, at jeg tog drengen med ud i gangen og kommanderede ham til at lægge sig på maven på bukken, der stod i gangen, hvorpå jeg gav ham et par varme rap.

Da drengene kom hjem til middag, så E. meget forgrædt ud, forværret ved, at han havde gnedet sig i øjnene med sine snavsede hænder (vist nok med vilje). Forældrene spurgte da: "Hvordan er det, du ser ud?", hvorpå de fik drengenes forklaring. Jeg tror ikke, de tænkte på at foretage sig noget i den anledning, men om aftenen kom en mand op til ham og fortalte, hvad hans piger, der havde en meget "livlig fantasi", havde fortalt om afstraffelsen, hvilken de havde fremstillet i grelle farver. – Uden at forhøre sig nærmere, blev de to mænd enige om at skrive en klage til skolenævnet over mig. Nogle dage efter blev jeg "stævnet" for skolenævnet, og retten var sat her i skolen, efter at jeg var gjort bekendt med klagens indhold. De værste var følgende punkter (efter hukommelsen):

1. Jeg havde "forøvet sabotage" imod hans barn, idet jeg havde slået E., så der var mærker af hånden på hans kind.
2. Jeg havde altid været efter hans børn.
3. Jeg havde kritiseret hans børns påklædning i klassens påhør.

Første punkt kunne jeg tilbagevise som usandhed og i høj grad overdrevet. De andre børn havde slet ikke set afstraffelsen, da døren var lukket ud til gangen.

Andet punkt var stærkt overdrevet, og når det så ud som om, jeg var særlig efter hans børn, var det en direkte følge af hans strenge opdragelse. Jeg lod ham vide, at jeg vidste, at han brugte hundepisken, hvilket gjorde et stærkt indtryk på ham.

Med hensyn til sidste punkt var det gået således til: En dag jeg fortalte historie i skolen, sad A. og trak sit lange hår ned til munden, og jeg afbrød fortællingen og sagde til drengen: "Lad være med det!", og tilføjede, "red dit hår ordentligt! Se blot hvor pænt din sidekammerat har sit hår redt!". Denne lille episode var altså blevet til, at jeg havde kritiseret hans børns påklædning og havde fremhævet påklædningen hos naboens børn, der fik kommunehjælp.

I nogle af Lars Jensen Studsgaards private optegnelser har jeg fundet en nedskreven "forsvarstale", som han må have brugt ved det før omtalte retsmøde. Da sagen som følge af den fyldige omtale, må have haft stor betydning for LJS, bringes stykket efterfølgende i sin fulde ordlyd:

"I anledning af klage fra Andreas Jepsen

Jeg beklager meget denne sags fremkomst, men det er min pligt at holde disciplin, således at undervisningen kan ske i ro og under de bedste forhold. Ligeledes er det min pligt at sørge for, at ingen børn sker overlast af deres kammerater i skolen eller på dennes legeplads. Endvidere føler jeg det som min pligt at opdrage og oplære børnene til almindelig høflighed. Hvis et barn sætter sig ud over dette, må jeg irettesætte, og hvis ikke dette slår til, må jeg straffe på en passende måde. Dette vil skolenævnet sikkert give mig ret i – også Andreas Jepsen.

I øvrigt kunne denne sag let have været ordnet mellem Andreas Jepsen og mig, hvis han var kommet til mig om sagen, thi misforståelserne er så store, at ethvert fornuftigt menneske straks ser dem. Andreas Jepsen har begået den store fejl i denne vigtige sag, at han har handlet i vrede. Dette kan til dels undskylde hans grove og uholdbare beskyldninger mod mig.

Han beskylder mig for at slå børnene hver dag (af klagen fremgår det, at han mener sine egne børn). Dette er en bevislig usandhed, da der kan gå måneder, uden at der sker korporlig afstraffelse, ja jeg mener endog hele år, men så virker det selvsagt også stærkere, end hvis det var hver dag.

Derimod har jeg været nødt til at rette meget for ikke at sige skænde på nogle af dem siden sommerferien. Imellem disse er Andreas Jepsens børn. Jeg har i den sidste tid spekuleret på, hvad grunden kunne være til dette. Jeg har søgt og fundet fejlen hos mig selv, (hvis det er en fejl), idet jeg har forlangt for meget af børnene. "Jeg ville gerne lære dem så meget som muligt", (for at bruge et af Andreas Jepsens egne ord), men hans børn og enkelte andre har været uoplagte for ikke at sige trætte hjemmefra. Det har jeg hans egne ord for. Her er sikkert grunden til de mange irettesættelser, men andet har det ikke været til daglig.

Så anklager han mig for at have slået Erling med stokken i hovedet, så der var røde striber i hovedet, da han kom hjem. Dette er også usandhed, for jeg gav ham to rappe slag i enden med stokken, efter at jeg havde befaleet ham at lægge sig på bukken. Jeg anser denne fremgangsmåde for bedre end at tage barnet med magt.

Så jeg tror, de røde striber skulle være søgt i den "anden ende". Grunden til denne strenge afstraffelse var, at han gentagne gange havde optrådt på en måde, der var uforenelig med velanstændighed og disciplin.

Den tredje beskyldning er, at jeg havde "slået Arne for ingenting". Også dette er usandhed. Jeg slår aldrig for ingenting, hvad Andreas Jepsen også let kunne have tænkt sig straks. Arne fik et let slag på kinden af min flade hånd, fordi han svarede uhøfligt.

Endelig går den fjerde klage ud på, at jeg har sagt, at hans børn ikke var pæne nok i tøjet og henvist til Feddersen Bejers børn. Dette er en beklagelig misforståelse. Jeg satte drengene i rette, fordi de sad og snoede deres lange hår i panden og henviste til Alfred Bejer, der havde håret pænt redt. Jeg ved ikke, hvorledes dette er kommet til at lyde, som om det var tøjet, der ikke var ordentligt nok. Jeg vil kun bemærke, at Andreas Jepsens børn altid har været pæne og ordentlige i deres påklædning. Andreas Jepsens bemærkning om, at han "betaler selv sine børns tøj" må have en anden adresse end min. Jeg synes, han kan være glad for, at han har det så økonomisk godt, at han kan.

Altså: Jeg tror, at hvis Andreas Jepsen var kommet og havde bedt om en forklaring, kunne vi let være kommet til forståelse, og havde så undgået at sætte andre i forlegenhed. Da han manglede hjælp til at skrive ansøgning om at få Niels udskrevet af skolen, kom han venligt og bad mig om hjælp. Jeg hjalp ham så godt jeg kunne. Til tak behandler han mig på denne måde. Han søger at skade mig, men opnår at blamere sig selv og skade sine egne børn. Dermed mener jeg, at det er synd at befordre og fremme onde instinkter hos dem, idet han udsætter mig for sine børns og sin egen ringeagt. Sådan noget skader i høj grad skolens arbejde.

Andreas Jepsen skylder mig en uforbeholden undskyldning for sine usandfærdige beskyldninger. Jeg forlanger bestemt, at han skal tage dem tilbage for skolens skyld og mit rygtes skyld. Hvis han fastholder sin trussel om at gå til amtet, skal det siges, at han i vidners påhør har udtalt, at jeg straffede for mildt i skolen, og endvidere at der er mange, der ved, hvorledes han har straffet sine egne børn."

Skolenævnet gjorde sig megen umage med at få os forligt, hvilket lykkedes til dels. Jeg var imidlertid ikke tilfreds. Jeg kunne ikke have de grove beskyldninger siddende på mig, og dagen efter gik jeg ned til ham og forlangte af ham, at han skulle tage dem skriftligt tilbage, ellers ville jeg lade sagen gå til skoledirektøren. Det stod hårdt, inden han gik ind på det, men til sidst bøjede han sig for de første punkter. Derimod ville hverken han eller hans kone tage det tilbage med påklædningen.

Jeg sagde da, at denne uret ville jeg tage på mig, for at få en ende på sagen, for det kunne ikke skade mig som lærer. Det kunne derimod de andre, og derpå gav vi hinanden hånden på, at denne sag skulle være ude af verden. Jeg sørgede for, at "sagens akter" blev ført ind i skolenævnets protokol, og faderen kom et par dage efter og satte sit navn under. Vi kan i dag mødes som venner uden bitterhed.

En årlig tilbagevendende begivenhed er min fødselsdag blevet. Det er blevet tradition, at børnene selv samler deres små bidrag og køber en fødselsdagsgave, der ligger på pulten til mig, når jeg kommer ind om morgenen. I de senere år har de desuden fundet på at pynte op i skolestuen med blomster og grønt. På pulten er fødselsdagsbarnets alder lagt med blomsterblade i en krans af grønt. Børnenes pladser bliver også fint pyntede. Den dag får de en ekstra historie samt chokolade med kage på deres pladser, og så får de altid fri til middag. Denne lille årlige tildragelse tror jeg nok har bidraget til et godt forhold mellem børn og lærer og dermed mellem skolen og hjemmene.

En ikke mindre årlig begivenhed var før krigen skovturen eller skolerejsen. Den var i lange tider i forvejen kilden til megen glæde og forventning, når børn og lærer i forening lagde planer og drøftede seværdigheder.

I 1939 begyndte planerne om Centralskolen at kaste sine mørke skygger på vor gamle idylliske skole, der ved nærmere undersøgelse viser sig at kunne føres tilbage til 1751, hvilket viser, at Havervad Skole er en af de ældste skoler i Tønder Amt.

Undervisning under krigen

Skønt skolen kun en kort tid, fra den 12. februar til den 12. marts 1944, var belagt af den tyske værnemagt, kunne det vel ikke undgås, at deprimerende indflydelse ville gøre sig gældende, – også her, men tilsyneladende led undervisningen ikke noget videre under det store opgør. Den 9. april 1940 lod jeg børnene gå hjem, – det var mig umuligt at samle mine tanker om undervisning, og børnene var også vanskelige at holde i ro. Hvert øjeblik, når en flyver drøned over huset, for de op og ville ud at se. Da vi så i radioen hørte fra New York, at tyskerne besatte Danmark, og vi hørte General Kaupich's opråb, lod jeg børnene gå, men ellers blev der holdt skole hver dag.

Den første sommer var det svært at holde børnene på plads, når bombemaskinerne i lav højde fløj hen over os, og jeg må bekende, at jeg ikke var meget bedre. Vi kunne ikke lade være med at se efter de "sorte fugle". Hvert øjeblik skulle vi høre radioen, men lidt efter lidt faldt der nogenlunde ro over os, og jeg kan huske, hvordan jeg lagde bånd på mig selv og børnene, så det lykkedes at gennemføre undervisningen.

Lidt sløje kunne både børn og lærer være efter en søvnløs nat, da vi med spænding lyttede til den ustandselige brummen af de utallige allierede flyvere, der i lange tider fløj ind over os. I klart vejr var vi tit vidne til det storslåede fyrværkeri fra antiluftskytset fra Sild, Læk, Flensborg, ja endog helt fra Kiel. Undertiden kunne vi se brande fra brændende bygninger eller flyvemaskiner.

En mørk vinteraften fløj amerikanske flyvere herover i massevis, og der blev luftkamp herover (det forstod vi først siden). Der blev mange steder kastet en slags brandbomber ned i store mængder, der lyste uhyggeligt op i den mørke nat. Hos vor nabo var deres mange børn alene hjemme den nat, fordi forældrene var udrejst. Børnene kom løbende over til os i natdragt i lysskæret. Vi fik redt senge op til dem, og skønt de var skrækslagne, da de kom, faldt de snart til ro og sov ind under flyvernes stadige brummen, der først langt ud på natten forsvandt. Kommunen havde opsat et plankeværk af gamle jernbanesveller og brædder, en slags kasse, der blev fyldt med sand, foran hoveddøren, bag hvilken der er en lille forstue. – Dette skulle være tilflugtsrum. Efterhånden som luftkampene tog

til, og luftflåderne blev større, blev jeg klar over, at vi ingen tilflugtsrum havde, især da plankeværket hurtigt rådnede. Da vejret var mildt i januar 1944, tog jeg fat på at bygge et beskyttelsesrum af metertykke jordmure og ditto tag. Det står endnu to et halvt år efter. Otte svære pæle bærer dets tunge tag, og i dette kunne jeg have alle børnene, om det skulle knibe. Vi fik kun brug for det én gang under en luftkamp. De små følte sig trygge derinde, mens kuglerne fløjtede.

Under beslaglæggelsen flyttede skolen hen i en lille skole i nabolaget, hvor jeg måtte dele klassen i to hold, således at børnene fik hverandendags undervisning i den måned. Da kompagniet, som i øvrigt opførte sig upåklageligt, pludselig fik ordre til at flytte, tog jeg lige så hurtigt min gamle skolestue i besiddelse igen, efter at den var gjort grundigt ren.

Om sommeren kom en afdeling SS-tropper her til byen for at lægge miner langs med havet, men de kom ikke her, – de boede på en ledig gård her i distriktet.

I vinteren 1945 havde vi til stadighed et stort gammelt Tysklandskort hængende på væggen, så vi kunne følge de allieredes fremrykning dag for dag. Børnene fulgte i spænding med i begivenhederne, især da to af dem havde deres fædre som soldater ved Hamburg. Jeg kan huske, at jeg omkring den 1. maj, da vi kunne se det gik mod enden med krigen, sagde til de to: "Nu kommer Eders fader snart hjem!", og øjnene fyldtes med glædestårer. Kort tid efter havde de dem hjemme.

Den 4. maj om aftenen sad vi og hørte fra London, at den tyske hær havde kapituleret. Det var en vidunderlig oplevelse. Vore børn jublede af glæde, og vi gamle, ja vi græd af glæde.

Havervad Skole gennem 125 år

I den vestlige del af Brøns Sogn ud mod Vadehavet ligger to småbyer, Havervad og Vester Abølling. Under tyskernes herredømme udgjorde de en selvstændig kommune, men siden genforeningen i 1920, er de igen en del af Brøns Kommune, med hvilken de naturligt hører sammen.

Om Skolens historie før 1823

Skolens historie går i virkeligheden meget længere end 125 år tilbage i tiden, thi den gamle kirkebog oplyser, at i 1753 holdt skoleholder i Havervad, Otto August Holstein, bryllup med Anne Nielsdatter fra Drengsted. Det ser ud til, at man jævnligt har skiftet lærer den gang, for allerede 6 år efter, i 1759, oplyses det, at skolemester Peter Hansen fra Havervad, havde barn i kirke. Hvor mange lærere, der har været her i tiden fra 1753 til 1823, har jeg ikke kunnet få oplyst.

Den sidste i rækken i denne periode, er distriktsskolelærer Anders Smith, hvormed der oplyses: "Hans bestalling som skolelærer (i Havervad) var udstedt af det Kongelige Amtshus i Haderslev den 9. marts 1809. Han døde den 9. oktober 1822 i en alder af 38 år og 5 uger". Han var altså beskikket skolelærer i 13 år og 7 måneder.

Hvor skolen har ligget i dette tidsrum kan ikke afgøres tilfredsstillende. Af den ældste dagbog her i skolen, der er påbegyndt den 1. april 1823 af den efterfølgende lærer Dam, ses det, at lærer Anders Smith har efterladt hustru og to skolepligtige drenge, Jens og Niels. Jens kom i konfirmationsalderen til at tjene i Brøns. Niels må være kommet i skomagerlære, for han nedsatte sig som skomager hjemme hos sin mor i Havervad.

Det er tænkeligt, at lærerenken er blevet boende i det gamle skolehus, da det nye blev bygget i 1822. De gamle fortæller, at Niels Skomagers hus lå lidt nord for Købmand Bollmanns i den lille toft mellem dennes og Jørgen Jepsens ejendom. Det er forlængst nedrevet, men nogle kan huske, at der i den vestre ende var en stor stue med selvstændig indgang.

Skolens historie 1823 – 1948

Lærere i perioden 1823 – 1841

Fra 1823 til nutiden har vi sikre oplysninger.

Distriktsskolelærer Christen Thomsen Dam var dimitteret fra seminariet i Tønder i 1814. Hans første kald var som andenlærer ved Spandet Skole under degn og lærer Riber. Kirkebogen i Spandet oplyser herom: "Lærer Dam har med største berømmelse undervist i Spandetgård (skole) i 8 år".

I Spandet-tiden blev han forlovet med en gårdmandsdatter, Mette Marie Pedersdatter fra Fjersted, med hvem han giftede sig, da han i 1823 blev kaldet til Havervad. Efter omtrent 10 års virketid døde også han i en ung alder af 43 år

efterladende sig hustru og fire små børn. Af forskellige vedtegninger i dagbogen fremgår det, at han har været en meget dygtig og energisk lærer.

En af hans gamle elever blev antaget som vikar vinteren efter lærer Dams død i 1832. Det var Hans Nielsen fra Vester Åbølling.

I maj 1833 kom lærer Johannes Jepsen, der ligeledes er dimitteret fra Tønder. Det ser ud som om, han stammer fra Løgumkloster, idet hans papirer er påtegnet der. Hans hustru, Sara Lausen, var vist nok fra Øster Lindet. Ægteparret havde tre børn, alle drenge, da familien flyttede herfra i 1841, – hvorhen vides ikke.

Lærer Jens Sørensen, 1841 – 1871

Samme år fik lærer Jens Sørensen embedet. Han var født i Jels i 1816 og er antagelig dimitteret fra Skaarup Seminarium. Hans hustru, Sophie, var fra Rise ved Aabenraa, og deres bryllup stod her i skolen i foråret 1842. Den daværende ejer af Havervadgård, sognefoged Poul Fr. Schmidt og gårdejer J. A. Lindberg, var forlovere.

Den første vinter fik lærer Sørensen lejligheden udvidet, idet der i 1841 blev tilbygget to fag til stald, mens den gamle stald blev lagt til lejligheden, der samtidig blev moderniseret. Seks fyldningsdøre i den gamle del er vist nok fra den tid. Lærer Sørensen var lærer her i over 25 år og betegnes som en dygtig lærer (skolemester). Gamle Hans Andersen Obling og Adolf Holm har gået i skole hos ham. Den sidste beskriver ham som en høj, pæn mand.

Det fortælles, at han var noget af en jurist, hvorfor han fik mange retssager betroet af folk her fra egnen. Derfor var han tit på rejse, til fods eller til hest. I høsttiden kunne han også tage ud til bønderne for at sætte stak, men det viste sig også her, at det kan fejle for den bedste. Således har afdøde gårdejer Bertin Lindberg fortalt mig, at Sørensen en gang var på Havervadgård for at sætte stak. Mens man var inde for at drikke kaffe, kom et af børnene løbende og råbte: "Far, nu væltede æ hæsse!".

Lærer Sørensen var med som leder ved træfningen ved Brøns den 22. januar 1849. Han førte en afdeling bønderkarle og i en opmuntringstale før slaget, skulle han have sagt til dem: "I dag må ingen vige!". Som bekendt blev den lille modige flok splittede, før den rigtig nåede at blive samlet. Tyskerne var dem langt overlegne, og Sørensen søgte ad en omvej, vist nok over Brøns Å, til Havervad, dog ikke til skolen men til Nicolai Becks gård, hvor han skjulte sig i laden. Til en lille dreng (Svend Beck, som senere var ejer af Dalagergård i Borris Sogn), der så ham gå derind, sagde han: "Kan du dølge, at jeg ligger put i laden?". Drengen morede sig og løb rundt og sang: "Æ kan dølg'et, æ kan dølg'et, æ degn ligger put i æ lade!". Der kom imidlertid ingen tyskere og fandt ham. Siden var han med til at rejse den smukke mindesten ved landevejen med indskriften:

Ej Mindet om en Glimredag
men om et trofast Hjerteslag

Det ser ud til, at han selv var i besiddelse af et godt hjertelag f.eks. for de syge. Således har fru Elsiné Jensen i Vester Åbølling fortalt mig, at hendes far i sine unge dage lå syg i 15 år, vist nok af tuberkulose. I de år var Sørensen en flittig gæst i det hjem, og han var hos den syge, unge mand, der var meget lærelysten,

og han hjalp ham til rette med hans hjemmestudier. Den unge mand, Hans Pahus, blev senere så rask, at han kunne overtage sin fødegård og gifte sig, og takket være sine gode kundskaber kunne han overtage kommuneforstanderposten i den tyske tid.

Lærer Sørensen blev i sit 58. år syg af "tæring" og døde den 1. marts 1871, – han ligger begravet på kirkegården i Brøns. I ægteskabet var der tre sønner, der alle bosatte sig i Amerika. Hans enke fik en lille stue i nabolaget, hvor hun levede af sin lille pension. Folk fortæller, at hun led af kleptomani, og efter kaffeselskaberne havde man ved afskeden, når man trængtes i forstuen, megen morskab af at trykke hendes velfyldte kjolelommer, for det knasede så morsomt (lommerne var fyldt med småkager fra kaffebordet).

Lærere i perioden 1871 – 1948

Efter lærer Sørensens død kom lærer H. Jørgensen. Også han holdt bryllup her, idet han blev gift med en datter af før omtalte J. A. Lindberg. Derved blev han i "familie" med en stor del af distriktets beboere, hvilket forklarer, at han tog megen del i gilderne. Han var vist nok født i Egvad Sogn og var dimitteret fra Skaarup, måske fra Jelling.

I 1881 blev han forflyttet til Hjerndrup ved Christiansfeld, og en ældre lærer, Jokum Jahn, blev vikar. Afdøde gårdejer H. Beier, Vester Åbølling, har fortalt mig, at lærer Jahn havde vanskeligheder med at holde disciplin. Han brugte tit en tyk stok, som han slog hårdt med, hvorfor han blev hadet af drengene. En dag var disse kravlet op på taget af nødtørftshuset, og mens læreren var derinde, sang de: "Jokum sad på lokum!". Følgerne af denne koncert kan man slutte sig til.

I 1882 blev andenlæreren i Døstrup, P. A. Høgh, kaldet hertil. Han var født i Nørre Vøllum og dimitteret fra Tønder. Kort efter sin ansættelse blev han angrebet af "tæring", men holdt dog skole i seks år, kun afbrudt af et lille rekreationsophold i Norge. Herfra kom han mere syg hjem og fortsatte sin skolegerning, indtil kræfterne svigtede.

Han døde den 14. september 1888, efterladende sig hustru og en lille datter. Han ligger begravet på kirkegården i Brøns. Enken, Hanne Kirstine Høgh, bosatte sig i Sdr. Sejerslev, hvor hun modtog pension af Havervad-Vester Åbølling Kommune til et stykke ind i det nye århundrede, hvilket en stor bunke kvitteringer fra hendes hånd viser.

Det var meget sørgeligt med lærer Høghs sygdom, ikke alene for ham selv og hans familie, men også for hans skolebørn og pårørende til dem. – Man mener, at det er sandsynligt, at fire af hans skolepiger er blevet smittet med tuberkulose med dødelig udgang.

Den følgende vinter var børnene fra Havervad henvist til Brøns Skole. Lærer Petersen der modtog et honorar på 104 Mark af Havervad Kommune herfor.

Så blev seminarist Schmidt fra Arnum ansat. Han var dimitteret fra Tønder i 1889. I hans tid har det været en urolig tid for skolen, idet lærer Schmidt var indkaldt til militærtjeneste ad flere gange. Af kroniken ses, at snart var han soldat, snart lærer i Havervad. I hans fravær har nabolærerne skiftedes til at holde skole. Den 1. februar 1895 blev han forflyttet til Lindtrup, og hans efterfølger

blev seminarist Erik Petersen fra Tønder. Efter bestået eksamen blev han den 1. april samme år sendt (überwissen) til Havervad. Han er omtalt som en god lærer, men allerede i 1898 blev han forflyttet til Hviding.

Den næste var også en god og afholdt lærer. Det var Christen Søren Christensen, der var født i Roager i 1867 og dimitteret fra Tønder i 1893. Fra et lærerembede i Strandelhjørn kom han hertil, men to år efter, i 1900, blev han forflyttet til Friedrichsort i Holsten.

Lærer Christensen har som pensionist besøgt Havervad. Han var da inde og se sin gamle skole. Han glædede sig over at se skolen og lærerlejligheden velholdt og fortalte et lille træk, der viser lejlighedens tilstand ved århundredskiftet: Loftet var så utæt, at man kunne se op mellem brædderne. Gulvet i opholdsstuen, der bestod af de gamle, brede fjæl, var højest på midten. En dag fik lærer Christensen og hustru en forskrækkelse, idet de havde stillet barnevognen med deres første-fødte lille dreng (Poul, senere præst i New York) inde i stuen. Da de nogen tid efter ville se ind til ham fra køkkenet, var barnevognen til deres rædsel forsvundet. Forskrækkelsen blev dog forvandlet til morskab, for det viste sig, at barnet ved sin sparken i dynen havde sat vognen i bevægelse. Den var så kørt ned ad "bakken", og da døren til den anden stue stod åben, passede det sådan, at vognen kunne fortsætte, til den standsede her.

Hans efterfølger blev lærer Johan Jacobsen, født den 12. februar 1878 i Gestrup ved Toftlund og dimitteret fra seminariet i Haderslev i 1899. Han kom fra Mjolden, hvor han var lærer og kirkesanger. Han blev indsat i sit nye embede den 2. april 1900 af pastor Nissen, Brøns, der også havde indsat de to foregående lærere. Lærer Jacobsen levede som ugift her, men da han i 1909 blev forflyttet til Rejsby, holdt han bryllup med en datterdatter af den før omtalte Hans Pahas, Vester Åbølling.

Derefter kom lærer Jørgen Jensen, der var født på För. Da han efter Tysklands kapitulation flyttede sydpå, tog han sine data med sig, så de kan ikke nærmere angives. Hans hustru stammede ligeledes fra För, og så vidt jeg ved, er dette lærerpar det eneste, der har haft tysk som hussprog i Havervad. Lærer Jensen fik overdraget kommuneformandsposten i Havervad-Vester Åbølling, der igen ved hans afrejse blev overdraget Gårdejer Nicolai Nielsen, Havervad.

Igennem Skoleforeningens formand, gårdejer Jørgen Christensen, Høgsbro, kom jeg i forbindelse med kommuneformand Nicolai Nielsen i forsommeren 1920. Indtil da havde jeg været vinterlærer ved Houvig Skole, pr. Ringkøbing. Jeg blev antaget som vikar med en løn af 225 kr. pr. måned + middagsmad, som jeg skulle have hos gårdmændene i distriktet.

Skolen begyndte jeg den 18. juni 1920. Siden søgte og fik jeg embedet med ansættelse fra 1. oktober samme år. Jeg oplevede at være med til genforeningsfesten, der holdtes den 9. juli 1920.

Jeg er født den 24. november 1890 i Assing Sogn i Ringkøbing Amt. I 1911 tog jeg vinterlærereksamen fra Staby, hvorefter jeg var biskolelærer i Tiphede Nordre Skole ved Timring pr. Vildbjerg i fire år. Jeg var så to år på Nr. Nisum Seminarium, hvor jeg af helbredshensyn måtte afbryde. I vinteren 1919-20 var jeg vinterlærer i Houvig, hvorfra jeg som nævnt kom hertil. I 1934 tog jeg sløjdlærereksamen fra Sløjdlærerskolen i København.

Skolens indretning og udbygning gennem årene

Ved genforeningen så skolehuset ud omtrent som nu, set fra vejen. Kun et par nye vinduer er kommet til siden, samt en indgangsdør under kvisten i stedet for et vindue, der er sat ind på lågens plads i kvisten (arkengab). Døren er flyttet om fra sydsiden, og under arbejdet hermed viste det sig, at fundamentet til dørstolperne (to kampesten) sad der, og de passede nøjagtig, hvilket viser, at den oprindelige indgangsdør har været her, og dette stemmer godt med gammel sønderjysk byggeskik.

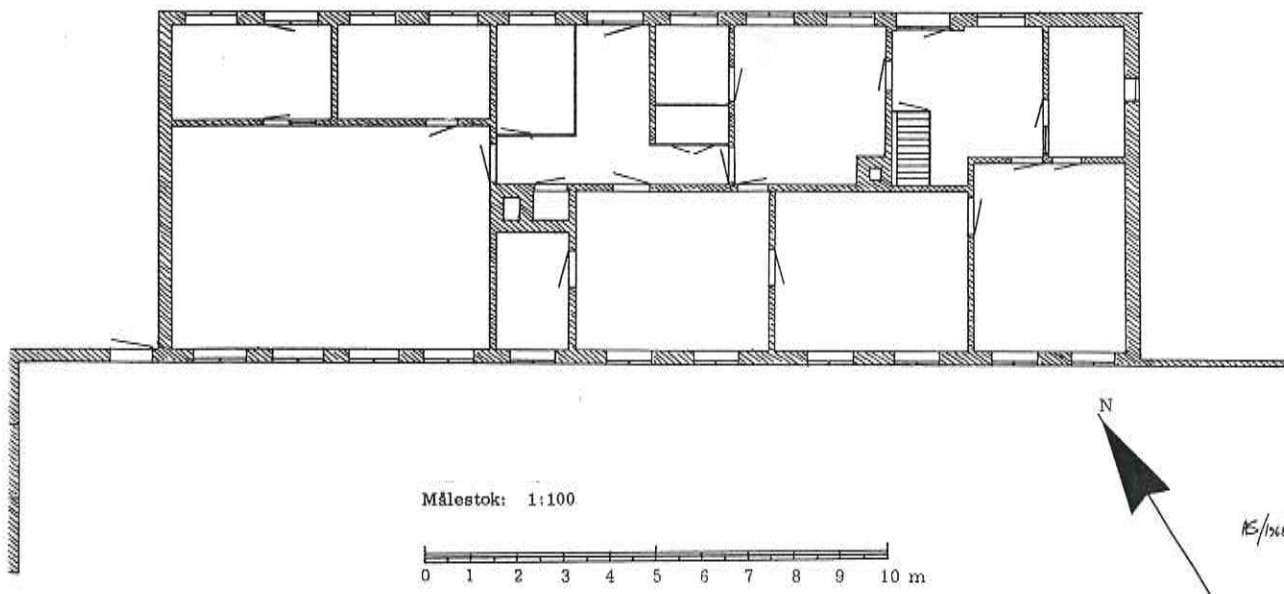
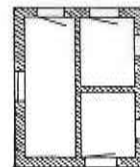
Den midterste del af huset, otte fag, er bygget i 1822. To fag mod vest var skolestue, de øvrige lærerbolig med stald. Det har været en ganske lille lejlighed: Køkken, kammer og stue med alkove, hvoraf én findes endnu (bruges som skab). Skolestuen har kun været 3 x 7 meter, og højden 2,25 meter som i den øvrige lejlighed, så man undres over, hvorledes 39 børn, som var indskrevet i 1823, kunne få plads på en gang.

I 1841 fik den unge lærer Sørensen bygget to fag til mod øst. Her blev indrettet ny stald, mens den gamle blev taget ind til lejligheden, så den kom til at bestå af tre små værelser foruden køkken og spisekammer. Lønningen blev på den tid fastsat til 900 Mark excl. bolig, have og brændsel, hvilket regnes for en stor forbedring fra lærer Dams tid.

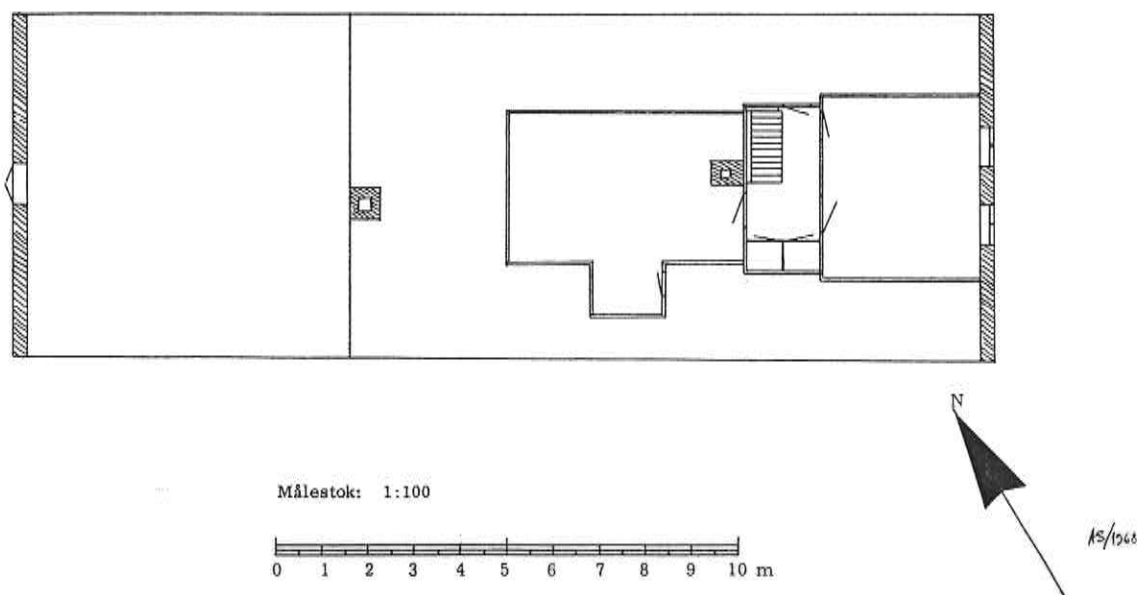
Sådan stod huset til 1874 (lærer Jørgensens tid), da der blev bygget to fag til mod vest. Skolestuen blev lagt om med fire vinduer mod syd, loftet blev hævet med en kvart meter, og der blev indrettet selvstændig skoleforstue mod nord. Et lille kammer, der nu bruges til kontor, blev lagt til lærerlejligheden.

I 1909 blev der indrettet et godt værelse (sovekammer) mod syd i en del af stalden (til lærer Jensen), så der var altså fire værelser i 1920. Siden da er loftet over næsten hele huset enten fornyet eller beklædt. Det gamle køkkengulv (de oprindelige brede fjæl) er blevet fornyet. Resten af stalden er taget ind til vaske- og badeværelse.

HAVERVAD GAMLE SKOLE
Stueetage
Matr.nr. 154, Havervad, Skærbæk Kommune

HAVERVAD GAMLE SKOLE
Loftsetage
Matr.nr. 154, Havervad, Skærbæk Kommune

Ovenfor er vist ruminddelingen i stue- og loftsetage i Havervad Skole, som den tog sig ud i 1968. Således har skolen også set ud i 1948, da der stort set ingen ændringer er foretaget i den mellemliggende periode. Tegningerne er udført af LJS's ældste søn, Anders Christian Studsgård, som sammen med sin bror Josef købte skolen af Brøns Kommune i 1968.

I 1928 blev der installeret elektrisk lys, og siden blev vand indlagt. I 1929 blev der indrettet et gavlværelse mod øst og i 1937 et stort loftsværelse midt i huset mod syd. Endelig kan nævnes at ydervæggene i tre værelser er beklædt med isoleringsplader i 1946.

Alt i alt kan det nok siges, at huset er i god stand, men skolens børneantal er stærkt dalende. Igennem tiderne har det svinget op og ned, fra 39 i 1823 til 13 i 1948. Her skal nævnes nogle enkelte eksempler: I 1878 37 børn, i 1888 13 børn, i 1920 19 børn og i 1937 24 børn.

Efter Brøns Centralskoles oprettelse i 1944 blev sognets øvrige skoler, grundskoler og Centralskolen i forening med mellemskolen enige om at tage otte af de ældste børn herfra, og et barn er på døvstummeskole. Tilbage er der fire børn, så børneantallet er altså på 13 lige som i 1888.

Havervad Skole den 22. oktober 1948

L. J. Studsgaard

Lars Jensen Studsgaard, fotograferet i en alder af ca. 65 år, kort tid før han som 67-årig i 1957 påbegyndte pensionisttilværelsen i Herning.

Lærerlisten ved Havervad Skole
1823 – 1948

<u>Fra – til</u>		<u>Antal år</u>
1823 – 1832	Christen Thomsen Dam	9
1832 – 1833	Hans Nielsen (vikar)	1
1833 – 1841	Johannes Jepsen	8
1841 – 1871	Jens Sørensen	30
1871 – 1881	H. Jørgensen	10
1881 – 1882	Jokum Jahn (vikar)	1
1882 – 1888	P. A. Høgh	6
1888 – 1889	Ingen lærer, henvist til Brøns Skole	
1889 – 1895	Schmidt	6
1895 – 1898	Erik Petersen	3
1898 – 1900	Christen Søren Christensen	2
1900 – 1909	Johan Jacobsen	9
1909 – 1920	Jørgen Jensen	11
1920 – 1948	Lars Jensen Studsgaard Larsen	28